

मातृत्व कथाको सङ्कथन विश्लेषण

शोधार्थी

मनोज कुमार मेहता

क्याम्पस क्रमाङ्क र शैक्षिक वर्ष २१८००३४ (२०७४ / २०७५)

त्रि.वि.दर्ता नं. ९-२-२१७-५०-२०१३

दोस्रो वर्षको परीक्षा क्रमाङ्क (वर्ष) २१८००१९ (२०७७)

नेपाली शिक्षा विषयमा स्नातकोत्तर उपाधिका निमित्त प्रस्तुत शोधपत्र

त्रिभुवन विश्व विद्यालय

शिक्षाशास्त्र सङ्काय

जनता बहुमुखी क्याम्पस

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

इटहरी, सुनसरी

२०७९ / २०२३

स्वयम् घोषणा

म शोधार्थी मनोज कुमार मेहता यो घोषणा गर्दछु — प्रस्तुत शोधपत्र मेरो मौलिक अनुसन्धान हो । शोधपत्रको कुनै अंशसमेत मैले केही कतैबाट हुबहु नक्कल गरेको होइन। आवश्यकता अनुसार सन्दर्भ र स्रोत खुलाई पूर्वकार्यको प्रयोग गरेको छु । कहीं कतैबाट हुबहु नक्कल गरेको प्रमाणित भए त्यसबाट आउने सबैखाले परिणामहरू सामना गर्ने प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछु । यस सम्बन्धमा पछि कहीं कतै र कुनै किसिमको उजुर बाजुर गर्ने छैन ।

शोधार्थी

.....

मनोज कुमार मेहता

मिति:

जनता बहुमुखी क्याम्पस
इटहरी, सुनसरी
स्थापित २०४५

(त्रिभुवन विश्वविद्यालय तथा तत्कालीन उ.मा.शि.प. बाट सम्बन्धन प्राप्त)
विज्ञान, व्यवस्थापन, मानविकी तथा शिक्षा शास्त्र सङ्काय शोध

निर्देशकको सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षा शास्त्र सङ्काय जनता बहुमुखी क्याम्पस नेपाली शिक्षा विभाग अन्तरगत एम.एड दोस्रो वर्षका विधार्थी मनोज कुमार मेहता ने.पा. शि. ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत मातृत्व रचना पाठको सङ्कथन विश्लेषण शीर्षकको शोधपत्र निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । प्रस्तुत शोधपत्र सम्बन्धित तहका निमित्त उपयुक्त भएकाले आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति

.....

तीर्थराज भट्टराई

शोध निर्देशक

जनता बहुमुखी क्याम्पस

इटहरी, सुनसरी

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत मातृत्व कथा रिपोर्ताजमूलक रचना पाठको सङ्कथन विश्लेषण शीर्षकको विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्घाय, जनता बहुमुखी क्याम्पस अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको नेपा.शि. ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनको लागि तयार पारेको हुँ । शोधपत्रको सुरुदेखि अन्त्यसम्म प्रेरणाका साथै कुशल निर्देशन दिनुहुने नेपाली शिक्षा विभाग जनता बहुमुखी क्याम्पसका विभागीय प्रमुख तथा शोध निर्देशक आदरणीय गुरु तीर्थराज भट्टराईप्रति हृदयदेखि नै आभार प्रकट गर्दछु ।

जनता बहुमुखी क्याम्पस इटहरीमा स्नातकोत्तर अध्ययनको यात्रा सुरु भएदेखि नै उर्जाशील र उत्साहवर्द्धक प्रेरणाका साथ अमूल्य ज्ञान प्रदान गरी जीवनमार्ग देखाउने र शोधप्रस्तावलाई स्वीकृत प्रदान गर्दै अध्ययन र अनुसन्धानमा प्रेरित गर्नुहुने तीर्थराज भट्टराई एवं नवीनकुमार शर्मालगायत नेपाली शिक्षा विभागका सम्पूर्ण आदरणीय गुरुहरूप्रति म सदा ऋणी रहनेछु । उहाँहरूले दिनु उहाँहरूले दिनुभएको ज्ञान, सिकाउनु भएको सीप तथा हिँडाउनु भएको बाटो मेरो जीवनयात्राको क्रममा अविस्मरणीय रहनेछ ।

जनता बहुमुखी क्याम्पस इटहरी पुस्तकालय परिवार र शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा उपयोग गरिएका विभिन्न पाठ्यसामग्रीका लेखकहरूप्रति म कृतज्ञ छु । यसैगरी आर्थिक एवम् व्यवहारिक चुनौतीहरूसँग सङ्घर्ष गर्दै आफ्नो अमूल्य श्रम र मिहेनत खर्चेर मेरो जीवनलाई सफल र सक्षम बनाउन साथै पढाइलाई यस ठाउँसम्म ल्याउन हरतरहले सहयोग गर्ने आदरणीय पिता र माताप्रति म सधैं कृतज्ञ रहनेछु । अन्त्यमा पठनपाठनलाई सफल बनाउन सदैव हौसला एवम् उत्साह प्रदान गर्ने सहपाठी एवम् सहयात्री साथीहरूको योगदान पनि मेरो लागि महत्त्वपूर्ण रहेको छ । त्यस्तै शुद्धसँग टड्कण गरी प्राविधिक सहयोग पुऱ्याउनु हुने अमृत शाक्यलाई पनि विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

शोधार्थी

मनोज कुमारमेहता

नेपाली भाषा शिक्षण विभाग

जनता बहुमुखी क्याम्पस

इटहरी, सुनसरी

शोधसार

शोधशीर्षक : 'मातृत्व' रचनाको सङ्कथन विश्लेषण

शोधार्थी : मनोज कुमार मेहता

शोधनिर्देशक : तीर्थराज भट्टराई

शैक्षिक सत्र : २०७९/०८०

अध्याय : पाँच

प्रस्तुत शोधकार्यमा मातृत्व रचनाको सङ्कथन विश्लेषण गरिएको छ । प्रस्तुत शोधको उद्देश्य, सीमा, विधि र निष्कर्षलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गर्न सकिन्छ :-

उद्देश्य

प्रस्तुत शोधका निम्नलिखित उद्देश्यहरू रहेका छन् :

- क. सङ्कथन विश्लेषणको सैद्धान्तिक आधार तयार गर्नु,
- ख. मातृत्वका उपयुक्त सम्बद्धक र सम्बद्धनहरूको पहिचान र विश्लेषण गर्नु,
- ग. सम्बद्धक र सम्बद्धनका दृष्टिले निर्धारित पाठको उपयुक्तता निकर्षण गर्नु ।

सीमा

प्रस्तुत शोधलाई निम्नलिखित सीमाहरूमा सीमाङ्कन गरिएको छ :

- क. प्रस्तुत शोध कथा मातृत्व शीर्षक कथाको सङ्कथन विश्लेषण,
- ख. मातृत्वका सम्बद्धक र सम्बद्धनको पहिचान र विश्लेषण,
- ग. शोधका लागि पुस्तकालयीय अध्ययन विधिको प्रयोग गरिएको छ ।

सामग्री सङ्कलनका क्रममा प्राथमिक स्रोतका रूपमा कथा मातृत्व र द्वितीयक स्रोतका रूपमा पूर्वकार्य, पुस्तक, लेख आदिलाई समावेश गरिएको छ ।

निष्कर्ष

प्रस्तुत पाठ सम्बद्धक र सम्बन्धन प्रयोगको उपयुक्तताका दृष्टिले सान्दर्भिक रहेको छ । यो पाठ भाषिक जोर्नीका दृष्टिले कुनै न कुनै रूपमा अन्वितिपूर्ण रहेकै छ । सम्बन्धनका दृष्टिले हेर्ने हो भने पनि यसलाई पूर्णरूपमा बुझ्न सकिन्छ । एकचित्त र कथाहीनताको सुन्दर मिश्रण भएको यो कथाभरि पाठक हलचल नगर्ने र आँट, साहस, बौद्धस्मारक र सफलता हुनुपर्ने जस्ता आदि शाब्दिक थप्पड थापिरहन्छ । यो पाठ सर्वसाधारण पाठकका लागि भएकाले सरल छ । समग्रमा आम पाठकका लागि बोधगम्य भएकाले प्रस्तुत पाठ सङ्कथन विश्लेषणका दृष्टिले उपयुक्त र सार्थक छ ।

कुनै पनि साहित्यिक कृतिलाई सङ्कथन विश्लेषण गर्नुभन्दा पहिले सैद्धान्तिक आधार जान्नु जरुरी रहन्छ । सैद्धान्तिक आधारमा रहेर मातृत्व कथामा रहेका प्रयुक्त सम्बद्धक र सम्बन्धनको खोजी तथा विश्लेषण गर्ने समस्यालाई लिएका छन् । उक्त समस्याको समाधानका लागि सङ्कथन विश्लेषणका सैद्धान्तिक आधार गरी मातृत्व कथामा भएका सम्बद्धक र सम्बन्धनको पहिचान गरिएको छ । सम्बद्धक र सम्बन्धनका दृष्टिले मातृत्व कथाको उपयुक्तता निक्कै गर्नुपर्ने उद्देश्य राखिएको छ । ती उद्देश्य पूर्ति गर्नका लागि मुख्य रूपमा पुस्तकालयीय विधिलाई प्रयोग गरिएको छ । यसका साथै अप्रकाशित शोधपत्र र प्रकाशित कृति सङ्कथन सम्बन्धितलाई लिइएको छ । भने सङ्कथन विश्लेषण सम्बन्धी विशेषज्ञको सल्लाह सुझाव र छलफललाई पनि आधार मानी सैद्धान्तिक आधार तयार गरिएको छ । उक्त सैद्धान्तिक आधारमा रही अध्ययनको विश्लेषण प्रस्तुत गरिएको छ ।

विषयसूची

स्वयम् घोषणा
सिफारिस पत्र
स्वीकृति पत्र
कृतज्ञता ज्ञापन
सोधसार
निष्कर्ष
विषयसूची

अध्याय एक : शोधपरिचय

पृष्ठभूमि	१
सङ्कथनको परिभाषा	२
सङ्कथनका प्रकार	३
समस्या कथन	४
अध्ययनका उद्देश्यहरू	५
अध्ययनको औचित्य	५
अध्ययनको परिसीमा	६
पारिभाषिक शब्द	६
शोधपत्रको रूपरेखा	६

अध्याय दुई : सङ्कथन विश्लेषणको सैद्धान्तिक आधार

पूर्वकार्यको समीक्षा	७
पूर्वकार्यको उपयोगिता	१०
सङ्कथन विश्लेषण र यसको सैद्धान्तिक अवधारणा	१०
सङ्कथन विश्लेषणका परिभाषाहरू	११
सङ्कथन विश्लेषण अध्ययन पद्धतिहरू	१२
सारांश / निष्कर्ष	१४

अध्याय तीन : अध्ययनको प्रक्रिया/विधि

अध्ययनको विधि	१६
शोध प्रयोग गरिने नमूना	१६
अध्ययनको नमूना छनोट प्रक्रिया	१६
तथ्याङ्क सङ्कलनका साधन	१७
तथ्याङ्क सङ्कलन प्रक्रिया	१७
तथ्याङ्क विश्लेषण र व्याख्या प्रक्रिया	१७

अध्याय चार : मातृत्वमा सम्बद्धकको अध्ययन

मातृत्वमा सम्बद्धकको अध्ययन	१८
निर्धारित पाठको वाक्यसङ्ख्या एकदेखि दससम्म रहेको वाक्यहरूका बिचमा प्रयुक्त सम्बद्धकको पहिचान र विश्लेषण	१८
निर्धारित पाठको वाक्यसङ्ख्या एघारदेखि एककाइसका बिचमा प्रयुक्त सम्बद्धकको पहिचान र विश्लेषण	२१
निर्धारित पाठको वाक्यसङ्ख्या बाइसदेखि छतीससम्म रहेका वाक्यहरू बिचमा प्रयुक्त सम्बद्धकको पहिचार र विश्लेषण	२५
निर्धारित पाठको वाक्यसङ्ख्या सैंतिसदेखि छयालिससम्म रहेका वाक्यहरूका बिचमा प्रयुक्त सम्बद्धकको पहिचान र विश्लेषण	२७
निर्धारित पाठको वाक्यसङ्ख्या सैतालिसदेखि चौवन्नसम्म रहेका वाक्यहरूका बिचमा प्रयुक्त सम्बद्धकको पहिचान र विश्लेषण	३०
निर्धारित पाठको वाक्यसङ्ख्या पचपन्नदेखि सत्तरसम्म रहेका वाक्यहरू बिचमा प्रयुक्त सम्बद्धकको पहिचान र विश्लेषण	३२
निर्धारित पाठको वाक्यसङ्ख्या एकहत्तरदेखि बयासीसम्म रहेका वाक्यहरूका बिचमा प्रयुक्त सम्बद्धकको पहिचान र विश्लेषण	३५
निर्धारित पाठको वाक्यसङ्ख्या त्रैयासीदेखि बयानब्बेसम्म रहेका वाक्यहरूका बिचमा प्रयुक्त सम्बद्धकको पहिचान र विश्लेषण	३८
निर्धारित पाठको वाक्यसङ्ख्या त्रियानब्बेदेखि उनान्सयसम्म रहेका	

वाक्यहरूका बिचमा प्रयुक्त सम्बद्धकको पहिचान र विश्लेषण	४१
निर्धारित पाठको वाक्यसङ्ख्या एकसयदेखि एकसय आठसम्म रहेका वाक्यहरूका बिचमा प्रयुक्त सम्बद्धकको पहिचान र विश्लेषण	४२

अध्याय पाँच : सारांश र निष्कर्ष

सारांश	४७
निष्कर्ष	४८
शोधको उपयोगिता र कार्यान्वयन	५०
सन्दर्भसूची	५१
परिशिष्टहरू	५३

तालिकासूची

तालिका नं.	शीर्षक	पृष्ठ सङ्ख्या
१	निर्धारित पाठको वाक्यसङ्ख्या एकदेखि दससम्म रहेको वाक्यहरूका बिचमा प्रयुक्त सम्बद्धकको पहिचान र विश्लेषण	१८
२	निर्धारित पाठको वाक्यसङ्ख्या एघारदेखि एककाइसका बिचमा प्रयुक्त सम्बद्धकको पहिचान र विश्लेषण	२१
३	निर्धारित पाठको वाक्यसङ्ख्या बाइसदेखि छतीससम्म रहेका वाक्यहरू बिचमा प्रयुक्त सम्बद्धकको पहिचार र विश्लेषण	२५
४	निर्धारित पाठको वाक्यसङ्ख्या सैंतिसदेखि छयालिससम्म रहेका वाक्यहरूका बिचमा प्रयुक्त सम्बद्धकको पहिचान र विश्लेषण	२७
५	निर्धारित पाठको वाक्यसङ्ख्या सैतालिसदेखि चौवन्नसम्म रहेका वाक्यहरूका बिचमा प्रयुक्त सम्बद्धकको पहिचान र विश्लेषण	३०
६	निर्धारित पाठको वाक्यसङ्ख्या पचपन्नदेखि सत्तरीसम्म रहेका वाक्यहरू बिचमा प्रयुक्त सम्बद्धकको पहिचान र विश्लेषण	३२
७	निर्धारित पाठको वाक्यसङ्ख्या एकहत्तरीदेखि बयासीसम्म रहेका वाक्यहरूका बिचमा प्रयुक्त सम्बद्धकको पहिचान र विश्लेषण	३५
८	निर्धारित पाठको वाक्यसङ्ख्या त्रैयासीदेखि बयानब्बेसम्म रहेका वाक्यहरूका बिचमा प्रयुक्त सम्बद्धकको पहिचान र विश्लेषण	३८
९	निर्धारित पाठको वाक्यसङ्ख्या त्रियानब्बेदेखि उनान्सयसम्मका वाक्यहरूका बिचमा प्रयुक्त सम्बद्धकको पहिचान र विश्लेषण	४१
१०	निर्धारित पाठको वाक्यसङ्ख्या एकसयदेखि एकसय आठसम्मका वाक्यहरूका बिचमा प्रयुक्त सम्बद्धकको पहिचान र विश्लेषण	४२